

Granskning av Karlstads universitets ansökan om tillstånd att utfärda speciallärarexamen specialisering mot språk-, skriv- och läsutveckling

Uppdraget

Karlstads universitet har den 18 april 2017 ansökt hos Universitetskanslersämbetet (UKÄ) om tillstånd att utfärda speciallärarexamen specialisering mot språk-, skriv- och läsutveckling. Baserat på yttrande daterat den 13 mars 2018 fattade UKÄ beslut om att ge Karlstads universitets möjlighet att komplettera ansökan. Bedömningen var att aspekterna yrkesexamen, säkring av examensmålen samt arbetslivets perspektiv var otillfredsställande men att dessa aspekter skulle kunna bli tillfredsställande om Karlstads universitet vidtog åtgärder i enlighet med bedömargruppens rekommendationer. Vi, seniorprofessor Monica Reichenberg, Göteborgs universitet och professor Rune Andreassen, Høgskolen i Østfold, Norge har fått i uppdrag av UKÄ att granska kompletteringen av ansökan.

Bedömning

Vår bedömning har gjorts utifrån de krav som ställs i högskolelagen och högskoleförordningen samt utifrån de krav som finns sammanställda i *Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen*. Uppdraget ligger inom ramen för det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning (*Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning. Redovisning av ett regeringsuppdrag, Rapport 2016:15*). Underlag för bedömningen har varit den kompletterande redogörelse som Karlstads universitet lämnade in till UKÄ inom den tidsram som UKÄ angivit. I vår granskning har vi tagit del av yttrandet från 13 mars 2018 och den kompletterande redogörelsen från Karlstads universitet den 26 juni 2018. Vi har redovisat våra bedömningar genom att tydligt ange vilken kurs eller delmoment som bedömningen anknyter till. Den nedan redovisade granskningen berör endast aspekterna yrkesexamen, säkring av examensmålen samt arbetslivets perspektiv, alltså de aspekter som bedömdes som inte tillfredsställande i yttrandet från 13 mars 2018.

Bedömargruppens preliminära yttrande har skickats till lärosätet på delning, för att påpeka eventuella sakfel. Delningstiden var tre veckor. Det svar som lärosätet inkom med framgår av bilaga 2. Vi har tagit del av lärosätets svar, och i de fall där vi gjort bedömningen att det varit relevant har ändringar gjorts i yttrandet.

Yrkesexamen

I det tidigare delgivna yttrandet bedömdes att "...utbildningens innehåll inklusive eventuella inriktningar inte hade rimlig omfattning och avgränsning i förhållande till yrkesexamen." Bedömargruppen saknade bland annat "...obligatorisk litteratur som tydligt fokuserar ...den grundläggande utvecklingen av skriv- och läslärandet."

Vi konstaterar att lärosätet genomfört ett antal åtgärder vilket lett till förbättringar av ansökan. Bedömargruppen har inledningsvis några generella synpunkter på den utbildning som beskrivs i ansökan. Den första synpunkten är att det råder en obalans vad

gäller inslagen av kvalitativ respektive kvantitativ metod i utbildningen. Det är enligt vår mening en dominans av kvalitativ metod i samtliga kurser. Detta anser vi vara en brist med tanke på att speciallärare med den sökta inriktningen i sin kommande yrkesroll behöver vara väl förtrogna med statistik. Det handlar exempelvis om att kunna tolka utfall på olika bedömningsinstrument som används inom språk-, skriv och läsutveckling och anknyter till den i tidigare yttrande påtalade bristen där bedömarna ansåg att ”..litteratur för att bearbeta kunskap om generell språk- och begreppsutveckling inte framträder bland den litteratur som presenteras.”

Den andra synpunkten av mer generell art är att den litteratur som tas upp under utbildningen inte enligt vår mening tar upp samtliga relevanta perspektiv. Det kognitiva perspektivet finns med i litteraturen som rör dyslexi men betydelsen av etnicitet tas upp i alltför ringa omfattning i utbildningen och detta gäller också klass- och könsperspektiv. Fokus i utbildningen är på ett sociokulturellt perspektiv och detta visas exempelvis av att vissa forskares publikationer återkommer frekvent i olika delkurser. Ett för stort antal av de artiklar i kurslitteraturen som anges i ansökan kommer från tidskrifter inom området *Inclusive education*. En mindre del av kurslitteraturen, och detta är en svaghet i utbildningen, finner vi vara inom området *Special education*. Denna distinktion är den som vanligen görs i facklitteraturen, även om det finns enskilda forskargrupper som inte gör samma åtskillnad, vilket Karlstads universitet påpekar i sitt delningsvar.

Vad gäller enskilda kurser och mer specifikt kursen *Språk och begreppsutveckling* konstaterar bedömargruppen att denna kurs i det kompletterande materialet tagits bort och ersatts av kursen *Specialpedagogiska perspektiv på lärande och undervisning*. Kursen *Språk och begreppsutveckling* fick i det tidigare yttrandet kritik då det enligt bedömarna fanns en dominans i litteraturlistan av litteratur som fokuserade på språksvårigheter och grava språkstörningar samt metoder för bearbetning av dessa (AKK), ett innehåll som ansågs avvikande för den aktuella specialiseringen. Detta samtidigt som litteratur för att bearbeta kunskap om generell språk- och begreppsutveckling inte framträdde bland den litteratur som presenterades. Ersättningskursen *Specialpedagogiska perspektiv på lärande och undervisning* är identisk med motsvarande kurs i specialpedagogprogrammet. Med tanke på att kursens namn är *Specialpedagogiska perspektiv på lärande och undervisning*, borde fokus vara på specialpedagogik men vi finner att kursen har ett alltför stort inslag av allmän pedagogik. Det visar sig bland annat vad gäller punkt 2 i kursinnehållet för denna kurs som formuleras som ”..kunna arbeta förebyggande och utveckla inkluderande lärmiljöer”. Detta delmål är något som vi menar gäller för samtliga lärarutbildningar och inte för den sökta inriktningen specifikt.

Det är naturligtvis viktigt med inkluderande undervisningsstrategier (punkt 2 i kursinnehållet) och inkluderande lärandemiljöer (punkt 3 i kursinnehållet), men vi finner att det saknas ett fokus på att lässvårigheter och lärandesvårigheter också kan ha biologiska och kognitiva orsaker. Det är naturligt och viktigt att detta som hör till kunskap om generell språk- och begreppsutveckling återfinns i litteraturlistan för en avancerad kurs i aktuell inriktning.

Vad gäller litteraturlistan (den obligatoriska delen) för denna kurs finns ringa referenser med specialpedagogiskt innehåll: Sundqvist och Östlund. Övriga referenser är av allmän pedagogisk karaktär eller handlar om inkluderande lärandemiljöer och undervisningsstrategier. Detta två sistnämnda är viktiga teman, men när dessa teman får dominera litteraturlistan i så hög grad, visar det på en ensidig syn på vad specialpedagogik är. I ansökan bortses menar vi från att specialpedagogiska behov också ofta har en biologisk förklaring. Specialpedagogik på avancerad nivå bör även uppmärksamma biologiska/kognitiva perspektiv och miljöperspektiv för att förstå elever med svårigheter och därmed kunna bidra till att använda undervisningsstrategier och åtgärder som är anpassade till den enskilde eleven.

Kursen *Språk-, skriv och läsutveckling ur ett inkluderande perspektiv* bedömdes i det tidigare yttrandet inte i tillräckligt hög grad ha obligatorisk litteratur som tydligt fokuserar grundläggande aspekter vad gäller skriftspråkets struktur och essens och inte heller den grundläggande utvecklingen av skriv- och läslärandet. Bedömarna anser att litteraturlistan i det kompletterande materialet inte avspeglar de lärandemål som anges för kursen. I kursbeskrivningen sägs att teorier om språk-, läs- och skrivutveckling är ett centralt innehåll för kursen men i litteraturlistan finns det en alltför liten del litteratur dels om olika teorier om språk-, läs- och skrivutveckling, dels om språk, läs- och skrivutveckling ur ett specialpedagogiskt perspektiv. Visserligen finns litteratur av författaren Hilary Janks, men denna författare diskuterar *critical literacy* i allmänhet och har inte ett fokus på specialpedagogik. Janks fokuserar vidare på maktrelationer, men inte på maktrelationer inom specialpedagogik. Inom specialpedagogik handlar makt enligt bedömargruppen exempelvis om förhållandet att de finns en överrepresentation av pojkar med invandrabakgrund i exempelvis grundsärskolan, om felplaceringar överlag i grundsärskolan, om feldiagnosticeringar och om olika definitioner av intelligens.

Utöver det speglar litteraturlistan för denna kurs allmänpedagogik och allmän didaktik och inte den inriktning som ansökan gäller. Det finns ringa litteratur som tar upp hinder för elever med ett annat modersmål än svenska eller hinder för elever beroende på hemmets socioekonomiska status. Det som finns är en artikel av författaren Cummins. Denna artikel är mycket komprimerad och tar på endast tio sidor upp vad forskning funnit angående effektiv undervisning för följande tre grupper av elever: De som lär sig engelska som andraspråk; De som kommer från hem med låg socioekonomisk status och de som kommer från socialt marginaliserade grupper. Dock finns det inget om nyanlända i denna artikel. Med tanke på den stora flyktinvåg som Sverige haft är litteratur om detta ett viktigt inslag i utbildningen. Det är viktigt att speciallärare har kunskaper om vad som är språksvårigheter och vad som är lässvårigheter samt hur nyanlända ska kartläggas.

Vidare finns det inte mycket aktuell litteratur som tar upp grundläggande läs- och skrivinlärning med något undantag (litteraturen av Alatalo). Visserligen har de blivande speciallärarna svenska i sin examen men i studierna i svenska tas inte grundläggande språk-, skriv- och läsutveckling upp. Även om lärosätet har kompletterat med litteratur för denna kurs och för kursen *Att undanröja hinder för språk-, skriv och läsutveckling, om grundläggande skriv och läsutveckling* saknas litteratur som beskriver de specifika förutsättningarna för elever som inte har svenska som modersmål. Det saknas också inslag av grundläggande utbildning om kartläggning och testning av läs- och

skrivförmåga som är kopplade till kunskaper om grundläggande skriv- och läsinläring, i de båda ovannämnda kurserna. Speciallärare kan också komma i kontakt med vuxna analfabeter men det finns ingen litteratur om detta. Slutligen är den litteratur som refererar till författaren Ericsson föråldrad.

Vad gäller det tredje blockets kurs *Vetenskapsteori och metod med ämnesfördjupning* fanns i den ursprungliga ansökan i beskrivningen av kursinnehållet endast ett lärandemål relevant för den sökta specialiseringen och därför var detta föremål för invändningar i det tidigare yttrandet. Bedömaregruppen konstaterar att den litteratur i metoddelen som kan sägas vara kopplad till utbildningsvetenskap, förekommer i ringa utsträckning. Däremot finns en metodbok på engelska som tar upp samhällsvetenskaplig design. Det finns också en bok i kvantitativa metoder på svenska skriven av Lantz. Denna bok behandlar bevisligen statistiska undersökningar, men den är inte kopplad till utbildningsvetenskap. Vi noterar också att den angivna litteraturen inte innehåller referenser till ett statistikprogram. Detta bedöms innebära bristande förutsättningar för studenterna att lära sig tillämpad statistik. Det nämns inte heller i ansökan att det finns ett kompendium eller att något liknande material kommer att användas i undervisningen. Ett bekymmer, anser bedömaregruppen, med att inte ha utbildningsvetenskaplig statistik i fokus är att studenterna inte får bekanta sig med psykometri. Kunskaper inom psykometri är viktiga för att speciallärare behöver kunna förstå och tolka testresultat, läsa tabeller, förstå standardiseringsprocedurer och värdera testkvalitet (validitet och reliabilitet). Speciallärare kommer att möta psykometriska tester i sin yrkesverksamhet och bör då kritiskt kunna tolka användningen och utfallet på olika bedömningsinstrument inom språk-, skriv och läsutveckling. Detta anknyter till den i tidigare yttrande påtalade bristen där bedömarna ansåg att ”..litteratur för att bearbeta kunskap om generell språk- och begreppsutveckling inte framträder bland den litteratur som presenteras.”

Sammantaget är bedömningen att trots att vissa förbättringar har skett utifrån redovisade åtgärder anser bedömaregruppen att utbildningens innehåll inklusive eventuella inriktningar inte har rimlig omfattning och avgränsning i förhållande till yrkesexamen.

Bedömning: Aspekten yrkesexamen är otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

I bedömaregruppens ursprungliga yttrande hade bedömarna invändningar vad gällde säkring av examensmålen. Invändningarna rörde hur säkringen av examensmålen för utbildningen visas genom kursernas lärandemål, progressionen i utbildningen, examinationsuppgifterna, bedömningskriterier vid examinationer samt också fältuppgifter. Vår övergripande uppfattning är att även om det skrivs att progressionen har förtydligats i det insända materialet, framgår det dock inte på ett tydligt sätt hur detta har gjorts.

Vad gäller länkningen mellan lärandemål och kursinnehåll bedöms denna vara svag. Lärandemålen har heller inte en tydlig progression. Vidare är det så att graden av observerbarhet av lärandemålen i kursinnehåll och undervisning varierar, och det är en skev fördelning mellan lärandemål på de olika kurserna. I somliga kurser ligger fokus på

kunskap och förståelse medan det i andra kurser är ett stort fokus på värderingsförmåga och förhållningssätt. Det är förenat med problem, anser vi, att det saknas en tydlig struktur i likhet med Blooms taxonomi. Visserligen kan det inte sägas vara ett absolut krav att använda Blooms taxonomi men det är något vi rekommenderar som ett utvecklingsområde.

Vidare framgår det inte heller med tydlighet i vilka undervisningsformer undervisningen bedrivs. Det är oklart vad som menas med det som i ansökan benämns närträffar och själva examinationen av lärandemålen är alltför oprecist beskriven. Inte heller finns det information om vad som görs på seminarierna. Genom att det är så generellt beskrivet vet vi inte om det rör sig om rena redovisningsseminarier eller litteraturseminarier. Inte heller är det framskrivet vad syftet med workshoparna är. Det är med andra ord otydligt huruvida det föreligger någon pedagogisk tanke bakom de valda undervisningsformerna. Det förekommer inga skriftliga salstentamina.

Progressionen i kurslitteraturen är också svår att urskilja. Detta sammanhänger med att delar av litteraturen snarare är att betrakta som hörande till det allmänpedagogiska området än till det specialpedagogiska området. Även om exempel på progression finns på några punkter borde progressionen också framgå tydligare från kursplanerna. Progressionen visas, om än otydligt, i lärandemålen men inte i litteraturlistorna inklusive litteraturen kring metoder.

Brister vad gäller säkring av examensmålen påverkas också av att det råder en obalans i litteraturlistorna i och med att endast ett av flera tänkbara perspektiv vanligen är representerat. Det finns också en otydlighet när det gäller den betygsskala som används; det är oklart om samtliga skalsteg (u, G, VG) också tillämpas på seminarier och muntliga examinationer. Vi saknar också konkreta exempel på fältstudieuppgifter.

Sammantaget gör vi bedömningen att utbildningens utformning med ett för stort inslag av allmän pedagogik på bekostnad av specialpedagogik (vilket beskrevs under aspekten yrkesexamen), bristen på progression i litteraturen inklusive metodlitteraturen, gör att examensmålen inte säkras i utbildningen.

Bedömning: Aspekten säkring av examensmålen är otillfredsställande.

Arbetslivets perspektiv

I det tidigare yttrandet ansåg bedömargruppen att identifierade brister under aspekterna yrkesexamen och säkring av examensmålen gjorde att utbildningen var otillfredsställande ur arbetslivets perspektiv.

Mot bakgrund av de kvarvarande brister bedömargruppen konstaterat ovan vad gäller aspekterna yrkesexamen och säkring av examensmålen är vår sammantagna bedömning att kraven på att utbildningen ska vara användbar och förbereda studenterna för ett föränderligt arbetsliv inte är uppfyllda.

Bedömning: Aspekten arbetslivets perspektiv är otillfredsställande.

De sakkunnigas rekommendation

Bedömargruppen anser att Karlstads universitet inte har de förutsättningar som krävs för att ge en speciallärarexamen specialisering mot språk-, skriv- och läsutveckling.

Bedömargruppen anser att aspekterna yrkesexamen, säkring av examensmålen samt arbetslivets perspektiv inte är tillfredsställande.

Vi föreslår att UKÄ beslutar att inte ge Karlstads universitet tillstånd att utfärda speciallärarexamen specialisering mot språk-, skriv- och läsutveckling.

De sakkunniga

Monica Reichenberg

Rune Andreassen